

Paár Ádám

Rossz alternatíva?

Avagy mit képvisel az Alternatíva Németországnak?

Új szereplő jelent meg a Bundestag-ban: az Alternatíva Németországnak nevű párt. Sokan a pártot szélsőjobboldalinak tekintik, holott a pártra inkább a jobboldali populista jelző alkalmazható. Az Alternatíva Németországnak programja nem tartalmaz szélsőjobboldali elemeket, ugyanakkor a politikai cselekvést kívánja visszahozni a német közéletbe.

Az Alternatíva Németországnak (*Alternative für Deutschland*, AfD) nevű párt 2013-ban alakult meg, döntően közgazdászok, ügyvédek, újságírók összefogásával, akik elégtelennek tekintették a német szövetségi politikát az euró-övezet válságával kapcsolatban. Az új politikai szervezetről ekkor még senki nem gondolta volna, hogy pár év múlva a menekült-ellenességet és a keletnémet tartományokban élők *ressentiment*-érzését lovagolja meg. Az AfD első néhány hónapjában kifejezetten „technokrata” attitűddel rendelkező párt volt. Természetesen a német gazdaságpolitika bírálata és a menekültpolitika kritikája részben közös alapról fakad: mindkettő gyökerét a merkeli politika iránti elutasításban és a szoft euroszkepticizmusban találjuk meg.

Sokak megrettentek a legutóbbi választások eredményei láttán, hiszen az AfD a [szavazatok 12,6%-ának megszerzésével](#) a mandátumok 13,3%-át nyerte el. Különösen érdekes a helyzet, ha a négy évvel korábban alakult párt eredményét összehasonlítjuk a Németországi Szociáldemokrata Párt (SPD) teljesítményével.

Az 1890-ben alakult SPD, Németország legrégebbi pártja – és egyúttal Európa egyik legrégebbi, ma is létező szociáldemokrata pártja – 1949 utáni történetének legrosszabb eredményét érte, a szavazatok 20,5%-ának megszerzésével, ami éppen 5,2 százalékpontos veszteség korábbi választáson szerzett eredményéhez képest. A szociáldemokrata pártok doyenje másfél évtizede sodródik, hűen leképezve az európai

fősodorbeli szociáldemokrácia állapotát. Az egész európai szociáldemokrácia identitáskeresésben van, és tépelődik azon, milyen mértékben vállalhatja a leszakadó, deprivált rétegek és régiók képviselőit úgy, hogy azzal ne kockáztassa a gyűjtőpárti identitást, és milyen mértékben legyen rendszerkritikus úgy, hogy azonközben ne süsse magára a fejlődés kerékkötőjének a bélyegét. Évszázadokon keresztül a szociáldemokráciában két érték – a haladás és a humanizmus – együtt haladt, mint egy sín pár. Az új, robotizációval kezdődő korszakban (kérdés, hívhatjuk-e még ezt kapitalizmusnak) a két sín elkanyarodik: a szociáldemokraták jó szívvel – ha komolyan veszik a humanitást – egyre kevésbé örvendezhetnek a haladásnak, legalábbis ha azon a technológiai haladást értjük. Megoldást jelenthetne, ha a szociáldemokrácia átértelmezné a haladást: vállalná ideálokban és a humán tudományokban, és fékezné a technológiai téren.

A kérdés korántsem csak elméleti. Három pártcsalád is súlyosan belevág a szociáldemokrácia hagyományos bázisába: a radikális hangú alternatív szociáldemokrata vagy szocialista pártok (ezeket kevésbé művelt körökben divatos kommunistának hívni, ami nagy tájékozatlanságra vall), a zöld pártok, amelyek bátrabban kérdőjelezik meg a technikai és növekedésalapú fejlődést, valamint a tévesen szélsőjobboldalnak nevezett bevándorlás-ellenes pártok, amelyek felismerték az európai munkavállaló leértékelésében rejlő veszélyt.

A fősodorbeli szociáldemokrata pártoktól balra álló radikális szociáldemokrata pártok – Németországban a Balpárt (Linke), Spanyolországban a Podemos –, vagy meghatározhatatlan identitású radikális mozgalmak – Görögországban a Sziriza – komolyan megkérdőjelezzik a fősodorbeli szociáldemokrata pártok uralmát. A zöld pártok és a bevándorlás-ellenes pártok nem akarják ugyan leváltani a fősodorbeli szociáldemokrata pártokat, hiszen egészen más pártcsaládokban politizálnak, ám meg kívánják hódítani a szociáldemokrata pártok bázisát.

Az AfD – bár szívesen bélyegzik szélsőjobboldalnak – valójában azon bevándorlás-ellenes szervezetek sorába tartozik, mint a Holland Szabadságpárt, az Osztrák Szabadságpárt, az Igaz Finnek vagy éppen az amerikai Tea Party. Ezek a pártok, mozgalmak kritizálják a bevándorlást, elutasítják országuk kormányainak menekültpolitikáját, ám nem támadják sem a demokráciát, sem a piacgazdaságot

önmagában. Sőt, éppen a közösségi kötődések kialakult hálózatát, a nemzet(állam)i szolidaritásközösséget megalapozó kohéziót féltik a multikulturalizmus árnyékától. A multikulturalizmus bírálata régi téma.

A sokak által – ugyancsak tévesen – szélsőjobboldalinak minősített, valójában csupán libertariánus [Pim Fortuyn](#) állított ki rossz bizonyítványt a multikulturalizmusról: „Teljesen szabadon beszélünk, és azt mondom, hogy a multikulturális társadalom nem működik. Nem egymáshoz közel, hanem különválasztva élünk.” Ezek a pártok és mozgalmak úgy érzik, hogy meg kell védelmeznük azt a világot, amely ismerős a kisemberek számára. Ezek a pártok nem tagadják, hogy azok mellett állnak, akik igenis „mernek kicsik lenni”. A „kicsiség” kultuszát teremtik meg, a nagy szervezetekkel – és a legnagyobbal, az Európai Unióval – szemben. A kisvárosi kisember, a kisvállalkozó, a kiskgazda, a kisparaszt, a kisbolt, a kis családi műhely az ideáljuk, szemben a tömegek ide-oda mozgatását – szerintük – lelkiismeret nélkül szervező nagytőkével, az érdekvédelmet feladó, mindinkább „besárguló” nagy szakszervezetekkel, az elidegenedő nagypolitikával, a nagypártokkal szemben. Egyszóval: a Szabadságpártok, az AfD, a Tea Party, az Igaz Finnek, a Svéd Demokraták nem szélsőjobboldaliak, hanem olyan pártok, amelyek a társadalom kohézióját kívánják megvédeni a bevándorlással szemben, és az eliteket a népszuverenitás feladásával vádolják. Az elmúlt években gyűjtőpárti fordulatával a Jobbik is ezen nyugat- és észak-európai pártok irányába látszik fordulni.

Ezek a pártok, mozgalmak nem akarnak diktatúrát. Semmiképpen! Hiszen a kisember-védő programjuk éppen a demokrácia ősatyjának, a Rousseau-nak a népszuverenitás-elméletét abszolutizálja. Rousseau idealizálta a kisembert, a kézművest, a parasztot, és megvetette a költekező, fényűző életmódot folytató elitet. A rousseau-i elméletben a gazdaságnak az embert, méghozzá a dolgozó embert kell szolgálnia. Ebben a felfogásban a bankárok, kereskedők, egyszóval minden pénzzel foglalkozó szakma képviselője gyanús: „adjátok oda a pénzeteket, hamarosan láncokat kaptok cserébe”, figyelmeztetett a svájci születésű filozófus a *Társadalmi szerződésben*. Napjaink rendszerkritikus, bevándorlás-ellenes és elitellenes pártjai osztoznak Rousseau-val és rá hivatkozó jakobinusokkal a pénzügy iránti megvetésben, mondván, a „pénzügy szolgaságot jelent.” Rousseau elutasította a be- és kivándorlást is. A kivándorlók új erkölcsöket hoznak és visznek, ezzel szétzúzva a

„természetes” moralitású közösséget. Ez a szociális alapú bevándorlás-ellenesség sokkal gyakoribb, mint a faji vagy nemzeti önvédelemre hivatkozó változata.

Ezekre a pártokra előszeretettel húzzák rá napjaink divatos jelzőjét: populista. Valóban! Ha a kisember védelmében a „nép” megkonstruálását érezzük, és ehhez hozzátesszük az elitellenességet, és esetleg még egy karizmatikus vezetőt állítunk a mozgalmak élére, akkor együtt van az, amit Christa Deiwiks a populizmus képletként állít. Az AfD esetében alkalmazva a képletet: a „nép” jelentheti a német kisembert, de regionális metszetben – az AfD keletnémet támogatói számára – a keletnémet embert, az elit a gazdasági, pénzügyi és politikai elitet. A karizmatikus vezetőt [Frauke Petry](#) lemondása után még keresi a párt. Ám szögezzük le: a populizmus nem minősítés, legalábbis semmiképpen nem negatív értelemben! Ha az AfD megfelel napjaink populizmus-értelmezésének, ebből nem azt a következtetést kell levonni, hogy kevesebb populizmus kell a politikában! Ellenkezőleg! Az SPD-nek és testvérpártjainak – beleértve a magyarországi baloldali pártjait – több populizmusra lenne szükségük.

Ha megnézzük a párt programját, akkor nem találhatunk olyat társadalompolitikájában, ami ne lenne vállalható egy CDU- vagy akár Fidesz-típusú jobbközép párt számára. Az, hogy a párt a német „irányadó kultúrát” kívánja a multikulturalizmus helyett, aligha hangzik rosszul az átlagos német számára. A kulturális program tartalmazza a visszatérést a német identitás régi, kultúrnemzeti felfogásához. Az AfD egyértelműen negatív bizonyítványt állít ki az iszlámról: „az iszlám nem tartozik Németországhoz.” A család- és gyerekpolitika magában foglalja a tradicionális családforma védelmét, a bevándorlás támogatása helyett a sok gyermek megszületésének előmozdítását, a teljes állású anyaság támogatását, a gyermeküket egyedül nevelők támogatását.

Amennyiben a párt szociálpolitikáját szemléljük, akkor azt tapasztaljuk, hogy az AfD elutasítja a [Hartz-IV](#) segélyt, amelyet éppen a szociáldemokrata-zöld Schröder-kormány vezetett be. Az AfD aktív szociális védelmet akar a Hartz-IV helyett, továbbá ígéretet tesz a minimálbér megtartására, a szövetségi munkaügyi hivatal megszüntetésére, helyette községi munkaügyi centrumok megszervezésére. Vegyük észre, hogy a párt ezzel közelebb akarja vinni a munkaügyi döntéseket a kisemberhez.

Az AfD lényegében a „munkaalapú” társadalom modelljét ajánlja, vagyis egy olyan modellt, amit Magyarországon a Fidesz és Jobbik támogat. A Hartz-IV segély megszüntetése kétarcú követelés: egyrészt kifejezi, hogy a párt a munkahelyteremtést támogatja a támogatások rendszere helyett, de interpretálható úgy is, hogy a párt a társadalmi igazságosság érdekében kívánja a munkanélküliek körében gyűlölt, sokak által igazságtalannak tartott rendszer eltörlését. A Hartz-IV reform volt az egyik oka annak, hogy a Schröder-kormány széles körben népszerűtlenné vált.

A párt gazdaságpolitikája is inkább a baloldali és kereszténydemokrata értékekkel mutat rokonságot: deklarálja, hogy nem lehetséges privatizáció a polgárok akarata nélkül, erős fogyasztóvédelmet ígér, és (íme, egy eredeti CDU-s jelszó!) „szociális piacgazdaságot a tervgazdaság helyett”. Az energia- és környezetpolitika kifejezetten progresszív: a párt támogatja a megújuló energiaforrásokat, és ösztönzi az atomenergiával szembeni alternatívák kutatását.

Megállapítható, hogy eredeti baloldali és kereszténydemokrata elemek keverednek a programban. Nincs egy olyan követelés sem, amely egy mérsékelt baloldali vagy jobboldali párt számára ne lenne vállalható. Sajátos „kevert jellege” miatt a programból mindenki azt csemegézheti ki, amit akar: a régi vágású CDU-szavazók a „szociális piacgazdaság” megőrzését, az SPD szavazói a visszatérést a nagyobb állami szerepvállaláshoz a társadalompolitikában, a liberálisok a munkaalapú társadalmat. A szélsőjobboldaliak egyetlen őseredeti közös pontot találhatnak: a visszatérést a kultúrnemzeti felfogáshoz. Sokáig ez tabunak számított, a nácizmus öröksége miatt. De azóta megváltozott a helyzet, és a felnőtt új generációk aligha találhatnak ebben a kultúrnemzeti felfogásban kivetnivalót. Különben is, csak a nagypolitika szakított ezzel. Kulturális téren a [Heimatfilmek](#), amelyek fénykorukat élték az 1950-60-as években, ugyanezt a nemzetfelfogást sugározták.

Még az iszlám bírálata vagy a bevándorlás korlátozása sem mondható csupán a szélsőjobboldal felé tett üzenetnek, hiszen valójában minden pártban jelen van a bevándorlás és az iszlám kritikája. Elvégre a CDU-s Angela Merkel mondta ki egykor, hogy a multikulturalizmus megbukott (azóta persze álláspontja változott), Cem Özdemir, a Zöldek török származású országos elnöke mindenkinél keményebb [fellépést](#) ígért a szalafistákkal szemben, Winfried Kretschmann, Baden-Württemberg

zöld miniszterelnöke pedig a tartományára nehezedő migrációs nyomást egyebek között a [menekültek volt NDK-s területre telepítésével próbálta volna kezelni](#). A bevándorlás, menekülthullám és iszlám egymástól nagyon is különböző, de a német közéletben és a kampányban – és éppen a fősodorbéli politikusok beszédeiben – egybemosódott témái is az AfD-t segítették.

Az AfD sikere éppen annak tudható be, hogy mindenkinek azt ígérte, amit hallani akart. Megoldás az lehetne, ha a nagy pártok is félretennék a kompromisszumok politikáját, és minden erejüket a csalódott szavazók visszaszerzésére fordítanák. Ez persze országtól független tanulság, és a drámai [mélyrepülésben lévő MSZP-re](#) is vonatkozik, amely mindmáig nem nézett szembe azzal, hogy Északkelet-Magyarországon és az Észak-Alföldön, ahol a baloldalnak száz éve is bázisa volt, előretört a Jobbik. Szerintünk a „jó” populizmus és a [kulturális másság körüli ügyek](#) preferálása *helyett* a valódi társadalompolitika, a valódi szolidaritásközösség mint közpolitikai célrendszer visszahozása lehet megoldás, amelyről többször írtunk (ld. [itt](#), [itt](#) és [itt](#)). Az SPD valószínűleg tanulni fog mindebből. Kérdés, lesz-e követője Magyarországon.